

Metsätyökylän muodonmuutos Venäjän Karjalassa

Artikkelissa tarkastellaan yhteiskunnan mobilisoitumisen vaikutuksia Venäjän Karjalan maaseudulla. Avainkäsitteemme on mobiili postproduktivismi, jonka selitysvoimaa arvioimme tapaustutkimuksemme kohteena olevan Koivuselän metsätyökylän viimeisen 20 vuoden aikaisessa kehityksessä. Ovatko rakenteelliset ja sosiaaliset muutokset Venäjän maaseudulla samanlaisia kuin länsimaissa vai vieläkö rajantakaisen Karjalan metsätyökylä voidaan luonnehtia viittaamalla ”toisenlaiseen moderniin”? Koivuselän tapaus osoittaa, miten mobiilin yhteiskunnan esiinmarssi on modernisoinut paikan vuorovaikutusverkostoja ja paikallista elämää. Liikkuvat ja moniin paikkoihin yhteydessä olevat luonnonkäyttö-, työ- ja asumismuodot eivät kiinnity enää yhtä tiiviisti yhdyskuntajärjestelmään kuin aiemmin. Metsätyön siirryttyä paikallisilta liikkuvalla työvoimalle on Koivuselkä kehittymässä muualla asuvien vapaa-ajan kyläksi. Myös kylässä vielä asuvien arki on monipaikkaistunut ja tullut liikkuvammaksi.

Pertti Rannikko, Eira Varis, Minna Piipponen, Katri Karkinen, Jevgeni Klementjev, Inna Kopoteva, Esko Lehto & Nadežda Polevštšikova

Mobiili työ ja työskentely monessa paikassa ovat asioita, jotka yleensä liitetään tietotyöhön ja tietoyhteiskunnan tuomiin mahdollisuuksiin. Liikkuva työskentely on kuitenkin yleistynyt myös perinteisessä ruumiillisessa työssä ja

monissa maaseudulle tyypillisissä ammateissa. Nykymaaseudulle on ominaista luonnonvarojen hyödyntäminen, joka ei tapahdu paikallisyhteisön voimin vaan kaukaa tulevien kausityöntekijöiden tekemänä. Niinpä esimerkiksi puunkorjuu on monessa pitkälle teollistuneessa maassa pääasiassa liikkuvien työntekijöiden varassa. He saattavat työskennellä kaukana kotoaan, jossa he käyvät vain ajoittain. Myös työmaat liikkuvat hakkuiden mukana paikasta toiseen. Liikkuvan työn yleistyminen vaikuttaa paitsi työntekijöihin ja heidän perheisiinsä myös paikallisyhteisöihin.

Ihmisten, tavaroiden ja tietojen liike ja virrat ovat nyky-yhteiskunnassa niin hallitsevia, että brittisosialogi John Urry (2000a; 2000b) on puhunut jopa mobiilista käänteestä. Hän sisällyttää mobiliteetin käsitteeseen ihmisten

ja esineiden fyysisen liikkuvuuden ohella monenlaisen symbolisen liikkeen, joka tapahtuu esimerkiksi internetin, puhelimen ja television kautta. Urry on vaatinut yhteiskunnallisten suhteiden ajattelemista uudelleen liikkumisen näkökulmasta ja ehdottanut yhteiskuntatutkijoille mobiliteetin käsitteen ottamista tutkimuksen keskiöön yhteiskunnan käsitteen sijasta. Uusi mobiliteettiparadigma kritisoi yhteiskuntatieteitä siitä, että ne ovat keskittyneet tutkimaan maantieteellisiin alueisiin ja läheisyyteen perustuvia ilmiöitä, vaikka sosiaalinen elämä nykyään sisältää jatkuvia siirtymiä keskinäisestä läsnäolosta etäyhteyteen (Lehtonen 2013). Tutkimusta olisi suunnattava enemmän liikkuvuuden muotoihin ja siirtymätiloihin (tiet, rautatiet, autot, logistiikkajärjestelmät, puhelin, internet jne.), jotka vaikuttavat sosiaaliseen elämään ja muuttavat paikkoja.

Tässä artikkelissa tutkimusmenetelmämme on perinteinen, sillä tutkimme yhteiskunnan mobilisoitumiseen liittyviä ilmiöitä yhtä Venäjän Karjalan kylää koskevan tapaustutkimuksen avulla. Analysoimme kuitenkin sitä, miten lisääntyvä paikasta toiseen liikkuminen muuttaa tutkimuskyläämme ja miten tämä liikkuvuus kytkeytyy yhteiskunnan laajempiin muutoksiin ja vuorovaikutusverkostoihin. Olemme kiinnostuneita siitä, miten liikkuvat ja moniin eri paikkoihin kiinnittyvät luonnonkäyttö-, työ- ja asumismuodot muovaavat Venäjän Karjalan maaseutua.

Tutkimuskohteemme on Venäjän Karjalassa sijaitseva Koivuselän metsätyökylä. Tarkastelemme aluksi metsätaloudessa ja -työssä tapahtuneita ulkoisia muutoksia, minkä jälkeen analysoimme muutosten vaikutuksia paikallisyhteisön asukkaiden arkeen. Lopuksi pohdimme asukkaiden ja yhteisön selviytymistä tilanteessa, jossa kylän aikoinaan synnyttänyt työ häviää kyläläisiltä kokonaan. Tarkasteluajanjaksoimme kattaa sosialismin romahtamisen jälkeisen ajan, tosin sanoen runsaan kahden viime vuosikymmenen kehityksen. Ovatko rakenteelliset ja sosiaaliset muutokset Venäjän maaseudulla samantyyppisiä kuin länsimaissa vai vieläkö rajantakaisten

Karjalan metsätyökylä voidaan luonnehtia kuten Neuvostoliiton aikana viittaamalla ”toisenlaiseen moderniin”? Miten mobiiliin yhteiskunnan esiinmarssi näkyy tutkimuskylämme tuotannollisen perustan murroksessa ja sosiaalisen elämän muutoksessa?

Mobiili maaseutu

Venäjä on vaikea tapaus maailmaa erilaisten käsitteiden ja luokittelujen avulla jäsentävälle yhteiskuntatutkijalle. Niin oli – ja on edelleen – myös Neuvostoliitto. Reaalisosialismi näytti osittain olevan siirtymässä samaan suuntaan kuin länsimaatkin, mutta osittain se noudatti aivan omia kehityspolkuja. Ruotsalainen sosiologi Göran Therborn erottaa neljä modernisaatioon johtanutta pääpolkua, minkä lisäksi nykymaailmassa on vielä kaksi näiden sekamuotoa: Venäjä ja Kiina (Therborn 2012, 107–109). Reaalisosialismia on kutsuttu myös ”toisenlaiseksi moderniksi” (Melin 1996), ”puolittiehen jääneeksi modernisaatioksi” (Pietiläinen 1998) ja ”pakotetuksi modernisaatioksi” (Pursiainen 1999). Stalinin johdolla toteutetun armottoman ja väkivaltaisen talousjärjestelmän muutoksen seurauksena Neuvostoliitto teollistui ja kaupungistui varsin nopeasti ja sen elinkeino- ja ammattirakenne kehittyi melko samanlaiseksi kuin länsimaissa.

Modernisaatiossa ei kuitenkaan ole kyse vain teollistumisen ja kaupungistumisen tapaisista rakenteellisista muutoksista vaan myös poliittisista, kulttuurisista ja elämäntavallisista tekijöistä (ks. esim. Kangaspuro & Smith 2006; Hakamies 2008). Vaikka Neuvostoliitto olikin 1960-luvulla monien ulkoisten tekijöiden suhteen moderni yhteiskunta, oli sosiaalisten suhteiden kehityksessä esimoderneja piirteitä. Esimerkiksi markkinoiden puuttumisen vuoksi olivat lähes kaikki riippuvaisia epävirallisista tavaroiden hankinta- ja vaihtamisverkostoista. Niiden avulla yritykset saivat tarvitsemiaan materiaaleja ja ihmisten oli mahdollista hankkia tavaroita, joita ei ollut valtion kauppoissa. Markkinoiden tilalla oli tavaroita ja palveluja suhteilla hankkivia ja vaihtavia

verkostoja. Tässä varjotaloudessa perheillä ja suvuilla oli keskeinen merkitys.

Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneita Venäjän maaseudun modernisaatiokehityksestä Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisenä aikana. Onko tutkimuskylässämme vielä piirteitä ”toisenlaisesta modernista” vai onko kehitys lähentynyt länsimaisen maaseudun vallitsevaa kehityssuuntaa, jota kuvaamme käsitteellä *mobile postproduktivismi*?

Eurooppalaiset yhteiskuntatieteilijät ovat 1990-luvulta lähtien puhuneet siitä, että maaseudun kehityksessä on menossa siirtymäkausi produktivismista postproduktivismiin (esim. Halfacree 1997; Ilbery & Bowler 1998; Mather 2001). Maaseudun elämää ja maisemaa ei hallitse enää työ ja tuotanto samalla tavalla kuin aikaisemmin. Produktivistisen maaseudun tehtävänä oli tuottaa mahdollisimman suuri määrä ruokaa, puuta ja muita raaka-aineita ja hyödykkeitä. Postproduktivistinen maaseutu ja luonto ovat yksilöllisen kulutuksen kohde ja elämysten lähde. Entistä useampi maaseudulla liikkuja on vapaa-ajan asuja, matkailija tai retkeilijä. Maaseudusta ja sen luonnosta on tullut muualla asuvien virkistäytymispaikka ja vapaa-ajan ympäristö.

Pohjoismaiset vapaa-ajan asumisen tutkijat puhuvat vapaa-ajan asujista maaseudun näkyvämmänä väestönä, koska kesämökeillä käyntien määristä ja käyttötavoista ei ole tarkkoja tietoja kenelläkään. Maaseudun väestömäärän kuvaaminen vain kirjoilla olevien perusteella johtaa helposti siihen, että maaseudun väestökehitystä ja houkuttelevuutta asuinympäristönä kuvataan todellisuutta synkempänä (Müller & Hall 2003; Müller 2004). Vielä paremmin maaseudun näkyvämmän väestön käsite sopii kuvaamaan matkailijoita, retkeilijöitä ja muita vastaavia maaseudulla liikkuvia ryhmiä, joiden liikkeistä on vielä vähemmän tietoa kuin kesämökkiläisistä (Rannikko 2014a).

Luonnonvarojen liikkuva hyödyntäminen ja vapaa-ajan merkityksen kasvu ovat tuoneet maaseudulle monenlaista toimintaa ja uusia liikkuja. Mobileteetti nykymaaseudulla ei liity vain

ulkopuolisten liikkumiseen siellä työtehtävissä ja vapaa-aikana, sillä myös kylissä asuvat ovat verkottuneet ja liikkuvat laajemmalle alueelle kuin aikaisemmin. Ihmiset voivat matkustaa nopeasti ja kommunikoida hetkessä pitkiäkin etäisyyksien päähän. Liikkuminen ei tosin ole välttämättä aina vapaaehtoista, sillä esimerkiksi palvelujen supistamisen vuoksi joudutaan niitä hakemaan entistä kauempaa. Vallitsevaksi elämänmuodoksi muotoutunut monipaikkaisuus on muuttanut paikallisuuden katkelmalliseksi ja pirstaleiseksi. Maaseudulla liikkuvat kiinnittyvät eri tavoin luontoon ja paikalliseen kulttuuriin kuin vakituiset asukkaat eivätkä välttämättä ole kovin kiinteä osa maaseudun vanhaa paikallisyhteisöä.

Venäjän maaseutua tutkineen Nefedovan (2012a) arvioissa sikäläisen maaseudun muutossuunnista on paljon yhtymäkohtia Länsi-Euroopan kehitykseen. Suuressa osassa Venäjän alueista maaseutuväestö on huomattavasti pienentynyt viimeisen 50 vuoden aikana. Nefedovan tarkemmat tarkastelut paikallisista kehityskuluista Kostroman alueella nostavat kuitenkin esiin väestön liikkumisen, joka ei näy tilastoissa. Yhtäältä kylien työikäiset asukkaat käyvät kausitöissä muualla. Toisaalta kylien asukasmäärää nostavat väliaikaiset asukkaat. Kyläläisten lapset perheineen ja muut sukulaiset viettävät kesäänsä kylissä. Moskovasta käy kesäasukkaita, jotka ovat hankkineet kylistä kesäasunnon. Nefedovan mukaan nyky-Venäjän maaseudulla väestön ja taloudellisen toiminnan keskittymiseen ja maaseudun polarisoitumiseen yhdistyy postindustrialistisia kehityskulkuja ilmentävää liikkuvuutta.

Paluu Koivuselkään

Tutkimuskylämme Koivuselkä sijaitsee Prääsän piirin länsiosassa. Kylästä on suunnilleen yhtä pitkä matka Petroskoihin ja Suomen rajalle (kuva 1). Niiralan ja Petroskoin väliselle päätielle on kylästä matkaa hiekkatietä pitkin vain 13 kilometriä. Keräsimme 1990-luvun puolivälissä Koivuselästä monipuolisen tutkimusaineiston, jonka

Kuva 1. Koivuselkä Karjalassa

avulla selvitimme Koivuselän muuttuvaa asemaa Karjalan metsäkompleksin osana, palvelujen ja arjen muutoksia sekä kyläläisten selviytymistä transitiossa (Oksa 1998a; Varis 1998a; Piipponen 2007). Heinäkuussa 2014 suomalais-venäläinen tutkijaryhmämme palasi Koivuselkään päivittämään ja täydentämään kylän kehitystä koskevaa aineistoa ja selvittämään, mitä on tapahtunut viimeisen 20 vuoden aikana.

Keskeisin aineisto ovat kylässä tehdyt haastattelut, joita teimme sekä vapaamuotoisesti että systemaattisina lomakehaastatteluina. Lomakkeet täytimme sekä kylän kotitalouksista että niissä asuvista henkilöistä. Lomakkeiden kysymykset pyrittiin pitämään vertailukelpoisina 1990-luvulla tehtyihin kysymyksiin siltä osin, kun aika ei ollut ajanut joidenkin murrosajan ainutkertaisten aiheiden ohi. Lomakkeen kysymykset selvittivät seuraavia aiheita: ketkä asuvat kotitaloudessa, millainen on rakennettu ympäristö, miten arjen toimeentulo ja selviytyminen on järjestetty, mitä kasvatetaan tonteilla ja puutarhoissa, miten metsätyöt, palvelut ja kylä ovat muuttuneet, miten muutokset on koettu, miten asukkaat näkevät kylän tulevaisuuden ja kehittämismahdollisuudet?

Kotitaloushaastattelu tehtiin kaikissa kylän taloissa, joista tavoitimme asukkaat. Henkilölomakkeet täytimme kotitalouksissa vähintään kuukauden vuodessa asuvista henkilöistä. Kenttätyö sujui usean haastattelijan voimin odotettua nopeammin, sillä kotitalouksien määrä oli 1990-lukuun verrattuna puolittunut. Keräsimme

yhteensä 50 kotitalouslomaketta; niistä 16:ssa asuttiin kylässä vain osan vuotta. Kesäasukkaiksi määrittelimme sellaiset ei-vakituiset asukkaat, jotka asuvat kylässä vähintään kuukauden vuodessa. Kesäasukkaiden lomaketiedot eivät ole edustavia, sillä tavoitimme helpommin kylässä koko kesänsä viettävät eläkeläiset kuin siellä lyhemmän aikaa oleskelevat työkäiset. Pystyimme kuitenkin vertailemaan lomakehaastatteluista koottuja tietoja aiempaan materiaaliin ja näkemään, miten kotitalous- ja henkilötasolla liikkuvuutta on tapahtunut. Asukkaat suostuivat pääsääntöisesti mielellään haastateltaviksi. Monet heistä olivat tutkijoille tuttuja jo 1990-luvun kenttätöistä ja muistivat tutkijaryhmän. Tutkimuksessa on kuitenkin muutettu haastateltavien henkilötietoja anonymiteetin vuoksi.

Lomakehaastattelujen lisäksi haastattelimme asiantuntijoita ja kylän avainhenkilöitä, kuten paikallishallinnon johtajaa, entistä kyläkoulun johtajaa, entistä kyläneuvoston puheenjohtajaa sekä metsätyöyksikön eli *lesopunktin* päällikköä. Uutta 1990-luvun puoliväliin verraten oli se, että kylähallinnon johtajaa piti mennä haastattelemaan Vieljärvelle. Karjalassa vuonna 2006 tehdyn Venäjän paikallishallintouudistuksen myötä Koivuselkä siirtyi osaksi Vieljärven kylähallintoa.

Tutkimusmenetelmällämme, paikallisella tapaustutkimuksella, saadaan esiin konkreettista kontekstiin sidottua tietoa keräämällä monipuolinen empiirinen aineisto paikallisen muutoksen eri puolista (Flyvbjerg 2007). Aineiston analyysissä kiinnitetään huomiota paikan ainutkertaisten piirteiden ohella myös laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin ja yhteyksiin. Tutkimuksen yleisempi teoreettinen mielenkiinto on sellaisten käsitteiden ja mallien kehittämisessä, jotka yhdistävät globaaleja prosesseja ja paikallisia erityispiirteitä. Paikalliset mallit syntyvät yleisten instituutioiden ja paikallisten historioiden, luonnonvarojen ja toimijoiden yhdistelmästä (Barnes & Hayter 2005). Näin voidaan luoda tutkittavaa ilmiötä kuvaavaa käsitteistöä ja tunnistaa kausaalisia prosesseja, joista kehitys on riippuvainen (Varis 1998a, 19–20).

Tässä artikkelissa kehittelemme erityisesti mobiiliin postproduktivismin käsitettä ja arvioimme sen selitysvoimaa Venäjän Karjalan maaseudun viimeaikaisessa kehityksessä. Aloitamme kuitenkin kuvaamalla lyhyesti neuvostomallisen produktivismin ilmenemismuotoa Koivuselässä.

Metsätyöt paikallisilta liikkuvalla työvoimalla

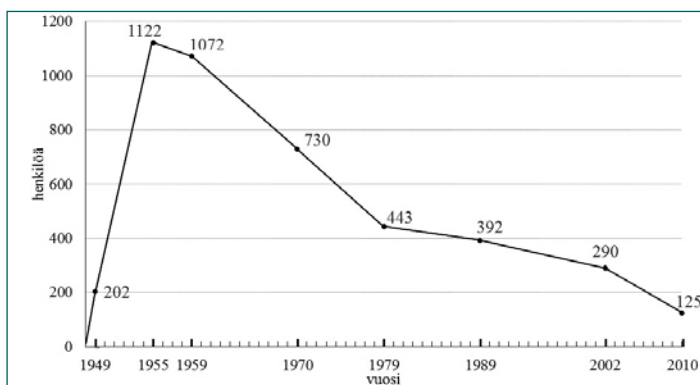
Kun Neuvostoliiton johto pyrki modernisoimaan valtakunnan rakentamalla tehtaita ja kaupunkeja, raaka-aineiden ja työvoiman käytölle ei nähty rajoja; ne piti vain mobilisoida ja ottaa käyttöön. Suunnitelmatilouden alueellisessa työnjaossa Karjalan rooliksi määriteltiin metsäteollisuustuotteiden tuotanto. Toisen maailmansodan jälkeen metsien käyttöönottoa tehostettiin, ja laajojen maaseutualueiden ainoaksi tehtäväksi tuli tuottaa puuraaka-ainetta kasvavan tuotannon tarpeisiin. 1950-luvun loppuun mennessä oli Karjalaan rakennettu 340 uutta metsätyökylää perustanaan metsätyöyksikkö, *lesopunkt*, joka vastasi puun korjuusta ja kuljetuksesta (Klementjev & Kožanov 1988, 17).

Yksi uusista kylistä oli Koivuselän metsätyökylä, jota alettiin rakentaa vuonna 1949 keskelle asumatonta metsää. Suuret hakkuu- ja uittotyömaat vaativat runsaasti uutta työvoimaa, jota tuotiin Koivuselkään muualta Neuvostoliitosta, erityisesti Valko-Venäjältä. Muutamassa vuodessa uudessa kylässä asui jo yli tuhat ihmistä (kuva 2). Koivuselkä oli tyypillinen neuvostomallinen metsätyökylä, joka oli perustettu hyödyntämään lähialueen metsävarat ja tarkoitettu asutettavaksi vain hakkuuiden ajan. Puunkorjuuorganisaatio oli keskeinen metsätyökylän asuntojen ja palvelujen ylläpitäjä. Kymmenen kilometrin säteellä uudesta kylästä oli useita vanhoja karjalaiskylä, joiden kolhoosin väki oli jo ennen sotia osallistunut met-

sä- ja uittotoihin. Kylät sijaitsivat uittojokena toimineen Vitelejoen varrella. Niiden asukkaita tarvittiin uittossa niin kauan kuin se oli puun pääkuljetusmuoto. Kun puun kuljetus siirtyi 1960-luvulla maanteille ja rautateille, ei vanhojen kylien pitäminen asuttuna ollut enää tarpeellista. Alueen asutus ja palvelut keskittyivät kokonaisuudessaan Koivuselän metsätyökylään. (Rannikko 1998.)

Koivuselän tapaisten metsätyökyläiden kukoistuskautta oli hyvin lyhyt. Sodan jälkeisten vuosikymmenten massiivisten hakkuuiden seurauksiin alettiin Neuvostoliitossa kiinnittää vähitellen huomiota ja metsätyökeskusten hakkuumääriä pienennettiin huomattavasti (Myllynen & Saastamoinen 1995, 44–45). Samanaikaisesti myös metsätyön koneellistaminen vähensi nopeasti työvoiman tarvetta ja monet työikäiset asukkaat perheineen muuttivat kylästä muualle. 1980-luvun alkuun mennessä Koivuselkä oli muuttunut tyyppilliseksi supistuvan tuotannon ja työvoiman yhdyskunnaksi, jossa iäkkäiden asukkaiden osuus kasvoi ja lasten osuus väheni (Klementjev 1998, 99–101). Koivuselän ennätysvuosien runsaasta tuhannesta asukkaasta oli Neuvostoliiton hajoamisen aikoihin jäljellä enää nelisen sataa (kuva 2).

Neuvostojärjestelmän romahtamisen jälkeen Venäjällä siirryttiin sosialismista markkinatalouteen ja Karjalan metsäsektori puunkorjuusta jalostukseen organisoitui uudelleen. Venäläiseen

Kuva 2. Koivuselän väestökehitys 1949–2010 (Lähde: vuosien 1989, 2002 ja 2010 väestölaskennat; Karjalan tasavallan valtionarkiston asuttujen paikkojen luettelot)

markkinatalouteen jäi kuitenkin vielä runsaasti suunnitelmataloudesta periytyviä piirteitä. Niinpä metsät ovat säilyneet federaation omistuksessa, vaikka metsäteollisuus- ja puunkorjuuryitysten hallinta siirtyikin valtiolta uusille omistajille (Kortelainen & Kotilainen 2003). Koivuselän *lesopunkt* kuului vielä 1980-luvulla Suoju-Viitanan metsätyökeskukseen, jonka pääpaikka sijaitsi Tšalnassa (Oksa 1998b, 157). Muiden Karjalan metsäsektorin yritysten tavoin Suoju-Viitana kuului valtionyhtiöön nimeltään Karellesprom. Yksityistämispolitiikassa tämä Karjalan metsäsektorin jättiläinen hajotettiin useiksi kymmeniksi itsenäiseksi tehtaiksi ja hakkuuryityksiksi (Myllynen & Saastamoinen 1995, 95–96). Monet yksityistetyt puunkorjuuryitykset ja tehtaot osoittautuivat kuitenkin kannattamattomiksi ja ajautuivat konkurssiin (Kortelainen & Kotilainen 2003). Samanlaiseen myllerrykseen joutui 1990-luvun alkuvuosien yksityistämisaalossa myös Karjalan maaseudun toinen pääelinkeino, maatalous (Alanen et al. 2003; Nikula et al. 2006).

Keskeinen osa Karjalan metsätalouden uudelleenorganisoinnista on ollut omistujärjestelyjen ohella myös teknologian uudistaminen. Puunkorjuuryitykset ovat siirtyneet yhä enemmän kohti skandinaavista puunkorjuutapaa. Neuvostometsätaloudessa junaratojen varsille perustetut alavarastot olivat puun kuljetuksen solmukohtia. Kuorma-autot kuljettivat metsureiden kaatamat kokopitkät rungot metsästä alavarastoille katkottaviksi, lajiteltaviksi, junaan lastattaviksi ja tuotantolaitoksiin kuljetettaviksi. Skandinaavisessa teknologiassa puut sen sijaan kaadetaan ja pätkitään monitoimikoneilla ja kuljetetaan kuorma-autoilla metsästä suoraan tehtaalle. Viimeisin vaihe ”skandinavisoinnissa” on, että puunkorjuuyhtiö luopuu kokonaan omasta puunkorjuusta ja siirtää sen ulkopuolisten urakoitsijoiden tehtäväksi (Kortelainen & Rannikko 2015, 71–74).

Suoju-Viitanan metsätyökeskus muuttui vuonna 1992 yksityiseksi Šujales-nimiseksi osakeyhtiöksi. Vuonna 1995 yhtiön Koivuselän *lesopunktista* tuli pelkkä työnjohtoalue (Oksa

1998b, 157–159). Seurauksena oli hakkuiden ja työntekijöiden määrän nopea väheneminen ja viimein supistetun yksikön sulkeminen vuonna 2005. Koivuselässä vakituisesti asuvia työskenteli viimeksi metsätöissä vuonna 2010, silloinkin enää metsänistutuksissa.

Koivuselän ympäristön metsissä ulkopuolisten urakoitsijoiden käyttö on toteutunut perusteellisemmin kuin monitoimikoneiden käyttöön-otto. Viimeisen kymmenen vuoden aikana metsätöitä Koivuselän ympäristön metsissä ovat tehneet muut kuin kylässä vakituisesti asuvat. Pysyvimmän hakkuita on tehnyt ulkopuolinen urakointiyritys, jonka työvoima on Ukrainasta. Puut kaadetaan moottorisahoilla ja kuljetetaan kahdella metsätraktorilla ajotien varteen, josta petroskoilaisen kuljetusurakoitsijan rekat vievät ne eteenpäin. Ukrainalaisia metsätyöntekijöitä on kaikkiaan kahdeksan. He asuvat Koivuselässä yhteismajoituksessa kolme kuukautta kerrallaan, minkä jälkeen he ovat Ukrainassa perheensä luona 1–1,5 kuukautta ja palaavat taas töihin Koivuselkään. Koivuselän alueella aikaisemmin toiminut Šujales kuuluu nykyään Aspek-nimiseen holdingyhtiöön ja tekee hakkuita Prääsän piirin alueella, jossa sillä on pitkäaikaisia hakkuusopimuksia. Viime vuosien aikana yhtiö on muutaman kerran hakkuuttanut puita monitoimikoneilla myös Koivuselän metsissä petroskoilaisella urakoitsijalla ja työvoimalla.

Arki muuttuu mobiiliksi

Metsätöiden loppumisen jälkeen Koivuselän väen väheneminen kiihtyi (kuva 2) ja kylän arki irtaantui palkkatyöstä lähes täysin. Kylän väestötietoja selvittäessämme sai ”näkyttömän väestön” käsite uuden merkityksen. Tuotantoperustansa menettäneessä kylässä käsite kuvaa myös työikäisiä henkilöitä, jotka olivat vielä kirjoilla Koivuselässä, mutta tekivät työnsä ja asuivatkin pääosin muualla. Vuonna 2014 kylässä asui kylähallinnon virkailijan arvion mukaan alle 100 ympärivuotista asukasta, vaikka väestökirjoihin oli virallisesti rekisteröity 190 asukasta. Erityisesti monet nuoret aikuiset

asuivat ja työskentelivät Petroskoissa, vaikka olivat pysyneet kirjoilla kylässä. Vastaavasti kylässä asui todellisuudessa enää 11 koulu- ja esikouluikäistä lasta, vaikka heitä oli kirjoille merkitty 20.

Tämän muualla työssä olevan ryhmän voidaan katsoa olevan mobiliteetin ja monipaikkaisuuden näkökulmasta eräänlaisessa siirtymätilassa. Virallisen asuinpaikan rekisteröinti kotikylään tukee osaltaan mahdollisuuksia joustaviin arjen ja asumisen järjestelyihin sekä kotikylässä että kaupungissa. Kotikylässä voi säilyttää oikeuden asuntoonsa. Kaupungissa taas vuokra-asunnon saaminen voi joissain tapauksissa olla helpompaa, jos vuokralainen ei kirjaudu asuntoon vaan vuokratulo pysyy vuokranantajan ja vuokralaisen välisenä tietona.

Kun metsätöiden loppuminen on vienyt etenkin miehiltä työpaikkoja, on palvelujen loppuminen vähentänyt erityisesti naisten työmahdollisuuksia. Koivuselän vähentynyt kantaväestö onkin jäänyt vanhuspainotteiseksi työikäisten ja nuorten muutettua parempien toimeentulomahdollisuuksien vuoksi muualle. Kesän 2014 haastatteluaineistossamme oli kylässä asuvia ja työssäkäyviä seitsemän. Työpaikat olivat lähinnä kylähallinnon palveluissa ja kaupassa. Työttömiä työikäisiä aineistossamme oli yhdeksän.

Koko ikänsä Koivuselässä asunut entinen metsätyömies Pavel on tyypillinen keski-ikäinen työtön. Hän asuu vanhempiensa kanssa ja huolehtii heistä. Kotitalouden rahatulot koostuvat isän työeläkkeestä ja äidin invalidiavustuksesta. Pavel huolehtii polttopuista ja pitää perheen ruuassa kasvattamalla perunoita ja pitämällä lehmää. Hän kerää marjoja ja sienä myös myyntiin. Vaikka toimeentulo onkin niukkaa, ei Pavel usko kylän olevan kokonaan kuolemassa. Kuten useimmat ilman työtä olevat ei hänkään ole hakenut työttömyyskorvausta. Työttömäksi rekisteröidytään Vieljärvellä, jonne edestakainen matka maksaa enemmän kuin työttömyyskorvausta maksetaan kuukaudessa.

Palveluihin liittyvä liikkumisen tarve on lisääntynyt sen jälkeen, kun 1990-luvun murros toi suuren muutoksen metsäyhtiön sekä piiri- että

kylähallinnon palveluihin. Tuolloin metsäyhtiön aiemmin tuottamat palvelut ja asunnot yksityistettiin, siirrettiin julkishallinnon ylläpidettäviksi tai lopetettiin. Koivuselästä on suljettu teollisuustavarakauppa, ruokala ja sen kanttiini, metsäyhtiön elintarvikkeita tuottanut huoltotila sekä yleinen sauna. Ruokatavarakauppa siirtyi yksityiselle yritykselle ja se toimii edelleenkin. Lisäksi kylässä käy liikkuvia torikauppiaita.

Julkisesti ylläpidetyistä palveluista lastentarha, julkinen liikenne ja koulu on lopetettu 20 viimeisen vuoden aikana (vrt. Varis 1998, 113). Koulu lakkautettiin vuonna 2004. Nykyisin Koivuselän koululaiset käyvät koulua ja asuvat viikot 50 kilometrin päässä Vieljärvellä. Koulu on myös esimerkki siitä, kuinka palveluiden saavutettavuuden heikentyminen on lisännyt arjen liikkuvuutta asukkaiden hakiessa palveluja kauempaa. Toisaalta liikkuvat palvelut ovat korvanneet kylän joidenkin palvelupisteiden sulkemiset. Terveyspalveluauto käy kylässä kerran viikossa. Kolme kertaa viikossa käyvä postipalveluauto tuo myös käteisellä maksettavat eläkkeet. Kylässä on mobiilipuhelinverkko, joskaan se ei toimi hyvin. Myös internet-yhteys on huono.

Useat asiat on kuitenkin hoidettava Vieljärvellä. Sen jälkeen kun kylä siirtyi Vieljärven kylähallinnon alaisuuteen, Koivuselässä on toiminut enää puolipäiväinen Vieljärven hallinnon virkailija; sama henkilö hoitaa puolipäiväisesti myös kylän kirjastoa. Ongelmana on, ettei Koivuselässä ole julkisen liikenteen palveluja – bussi ei enää kulje. Sortavala–Petroskoi-päätie on nykyisin päällystettynä erittäin hyväkuntoinen, mutta viimeinen 13 kilometrin hiekkatieosuus siltä Koivuselkään on edelleen ongelmallinen etenkin hälytysajoneuvoille: Vieljärveltä saapuvan palokunnan tulo saattaa huonolla kelillä kestää puolitoistakin tuntia.

Koivuselän rakennetussa ympäristössä on yksittäisiä yhden perheen taloja, paritaloja ja usean asunnon parakkitaloja. Puurakenteisissa taloissa ei ole juoksevaa vettä eikä viemärointiä. Asuntojen kunto oli merkittävä puheenaihe jo 20 vuotta sitten, kun metsäyhtiön parakki- ja

paritalojen asuntojen yksityistäminen oli meillä (Piipponen 1998). Osa asutokannasta jäi Prääsän piirihallinnolle ja siirtyi myöhemmin Vieljärven kylähallinnolle.

Kesällä 2014 asukkaita ja paikallishallintoa askarrutti Venäjän valtion, Karjalan tasavallan ja paikallishallinnon rahoituksella toteutettava räsistyneiden asuintalojen purkuohjelma, jonka piiriin Koivuselästä kuuluu 21 asuntoa. Lopullista päätöstä siitä, minne rakennetaan Koivuselän purkutaloja korvaavat asunnot niissä asuville, ei ollut vielä tehty. Asuntojen asukkaat eivät olleet halukkaita muuttamaan kylästä muualle, esimerkiksi Vieljärvelle tai Prääsään. Sen sijaan kylähallinnon johtaja suhtautui varauksella asuntojen rakentamiseen Koivuselkään, koska vanhat asukkaat asuisivat niissä vain muutaman vuoden ja sen jälkeen käyttötarpeesta ei olisi varmuutta.

Kotitarvetyön merkitys selviytymisstrategiana

Kun 1990-luvulla tutkimme Koivuselkää, erottelimme erityyppisiä selviytymisstrategioita, joiden avulla ihmiset selvisivät arkielämästä yhteiskunnallisten murrosten kourissa (Varis 2000). Yleisin selviytymisstrategia oli kotitarvetyö, jota nimitimme puolustautuvaksi reaktiivisuudeksi. Sillä tarkoitetaan omavaraista elämäntapaa, jossa arkipäivän selviytyminen perustuu pienimuotoiseen viljelyyn omilla puutarhapalstoilla ja luonnonantimien hankkimiseen. Kotitarvetyötä tarvittiin, kun yhteiskunnalliset rakenteet eivät pystyneet turvaamaan ihmisten arkielämän ylläpitoa.

Metsätyökyläksi perustetussa Koivuselässä ei periaatteessa harjoitettu maataloutta muualla kuin metsätyökeskuksen huoltotilalla. Tila turvasi metsätöissä ja niihin liittyvissä tehtävissä työskentelevien kyläläisten ruokahuollon. Yksityistämisen seurauksena huoltotila suljettiin vuonna 1994. Tuolloin ihmiset ryhtyivät viljelemään entistä aktiivisemmin omia puutarhapalstojaan. Kaikilla tonteilla oli tuolloin pieni, muutaman aarin kokoinen palsta, joka oli kokonaisuudessa hyötykasvikäytössä. Kyläläiset viljelivät muun

muassa perunaa, porkkanaa, kaalia, punajuuria ja sipulia sekä yrttejä. Kasvihuone tai -lava oli yleinen tomaattien ja kurkkujen viljelyyn. Lisäksi monissa kotitalouksissa pidettiin lehmä, sikoja, lampaista ja vuohia. Kylää ympäröivillä niitymailla sekä lähiseudun tyhjentyneiden kylvien pelloilla tehtiin heinä eläinten ravinnoksi. (Karkinen 1998.)

Ihmiset keräsivät marjoja ja sienä, pyysivät kalaa ja riistaa ja käyttivät niitä tärkeänä osana jokapäiväistä ruokahuoltoa. He keräsivät myös lääkekasveja ja käyttivät niitä systemaattisesti, koska lääkehuolto oli romahtanut. Luonnon antimet, erityisesti marjat, olivat myös merkittävä tulonlähde. Niitä myymällä saatiin rahaa aikana, jolloin palkkoja ei saatu ajallaan.

Asukkaat käyttivät 1990-luvulla valtaosan ajastaan erilaiseen puutarhatyöhön, luonnonantimien hankkimiseen, omien tuotteiden varastointiin ja valmistamiseen. Päävastuu tästä kotitarvetyöstä oli naisilla. Sosiaaliset verkostot olivat keskeisiä. Kaupungissa asuvat lapset perheineen, sukulaiset ja tuttavat hyötyivät kyläläisistä, jotka turvasivat myös kaupunkilaisten ruokahuollon. Kesäaikana kylän väkiluku kasvoi, kun kylästä lähtöisin olevat kaupunkilaiset lähettivät lapsensa mummolaan kesäksi ruokittavaksi. Aikuiset tulivat auttamaan maatoissa vapaa-aikanaan.

Kotitarvetyö on edelleen tärkeä selviytymisstrategia ihmisten arkielämän ylläpidossa, mutta sen merkitys on vähentynyt. Itse tuotettu ja hankittu ruoka muodostavat edelleen pääosan ruuasta joka kymmenennessä Koivuselän kotitaloudessa, kun 1990-luvulla ne muodostivat pääosan ruuasta lähes kaikissa kotitalouksissa. Kylän viljelypalstojen määrä onkin romahtanut ja karjanpito loppunut lähes kokonaan. Vuonna 1995 kylässä oli 250 perunapalstaa, 32 lehmää, 44 sikaa sekä 200 lammasta ja vuohta (Karkinen 1998, 143–147). Kesällä 2014 kylässä oli enää 29 perunapalstaa, kahdeksan lehmää ja kuusi nautaa, yhdeksän sikaa ja yksi lammasta. Vuohia, köyhän miehen lehmä, ei ole enää ollenkaan. Nyt puutarhoissa on tilaa myös kauniille kukille, tosin sanoen maan virkistyskäytölle. Kotitar-

vetuotteiden merkityksen vähenemiseen on vaikuttanut erityisesti eläkeläisten toimeentulon parantuminen.

Juho ja Valentina edustavat hyvin tavallisia koivuselkäläisiä kotitarvetyön muutoksen kuvauksessa. Pariskunta oli 1990-luvun alussa jo eläkkeellä, mutta jatkoivat oman karjan pitoa entiseen malliin. Heillä oli aina ollut lehmä, vasikoita ja lampaita. Kesällä 1994 lehmiä oli jopa kaksi. Maitoa riitti paitsi koko kesän mummolassa viettäneelle kolmelle lapsenlapselle myös jonkin verran naapureille myytäväksi. Heinänsä he korjasivat kymmenen kilometrin päässä sijaitsevan Ruokokosken autiokylän pelloilta. Omassa puutarhassaan Koivuselässä Juho ja Valentina kasvattivat perunaa, naurista, kaalia, sipulia, porkkanaa, punajuurta, kurkkua, hernetä, tomaattia ja viinimarjaa. Perunaa ja naurista samoin kuin lampaan ja naudan lihaa annettiin jonkin verran myös Petroskoissa asuvien lasten perheille. Ruokaa saatiin myös kalastamalla, marjastamalla ja sienestämällä.

Vuonna 1994 pääosa Juhon ja Valentinan kotitalouden ruuasta oli itse tuotettua tai kerättyä. Vuonna 2014 osuus oli siihen verrattuna hyvin pieni. Karjaa heillä ei enää ollut, mutta puutarhassa kasvatettiin omaan tarpeeseen perunaa, kaalia, porkkanaa, punajuurta, sipulia ja tomaattia. Marjoja ja sieniä ei metsästä enää kerätty, mutta kalaa pyydettiin edelleen. Juhon ja Valentinan lisäksi talossa asui heidän poikansa, joka oli eläkkeelle jäätyään muuttanut Petroskoista takaisin kotikyläänsä. Vaikka kotitarvetyö olikin huomattavasti supistunut, oli elämä talossa kuitenkin suuntautunut eteenpäin. Taloon on rakennettu edellisenä kesänä uusi savupiippu ja uuni ja toisen uunin pystyttämistä oltiin juuri aloittelemassa. Kolmen henkilön eläkkeen kerrottiin riittävän kaikkeen tarpeelliseen.

Puutarhavihjelyn kannalta mielenkiintoista on, että julkisen ja yksityisen maanomistuksen erojen ja merkitysten selkiytyminen on ollut kylässä hidasta. Asukas voisi kirjauttaa ennen vuotta 2001 käytössään olleen tontin omakseen yksinkertaistetulla menettelyllä ja maksamatta maasta. Tämän jälkeen tontista pitäisi toki

maksaa veroa. Koivuselässä asukkaat asuvat usein tonteilla samalla tavalla kuin ennenkin kirjauttamatta niitä kuitenkaan omistukseensa. He pitävät maanhallintaa nautintaoikeutenaan. Paikallishallinnon on tällöin vaikea kerätä verotai vuokratuloja tonttimaasta.

Kotitarvetyö on muuttanut muotoaan myös tuonlähteenä. Kun kysyimme kuinka suuren osan kotitalouden tuloista muodostavat oman ruuan tuotanto ja luonnon antimet, alle kymmenesosa ilmoitti pääosan tuloistaan muodostuvan niistä. Näissä kotitalouksissa oli työttömyyttä, joten palkkatyön puuttuessa työkykyiset asukkaat ahkeroivat metsässä keräten myyntiin marjoja ja sieniä. Kylässä kävi marjanostajia, joille antimia myytiin. Suurimmalla osalla vastanneista myyntituloista muodostui vähemmän kuin puolet kotitalouden tuloista. Tässä oli myös merkittävä muutos verrattuna 1990-lukuun, jolloin huomattava osa rahatuloista tuli luonnonantimista.

Ruokahuoltoon liittyneiden verkostojen suunnassa on tapahtunut muutos siitä, kun kaupunkilaiset 1990-luvulla hyödynsivät maaseutua ruokahuoltonsa turvaamiseksi. Nyt kaupungeissa asuvat lapset toimittavat eläkeläisten ostokset ja tuovat ne mukanaan tullessaan virkistäytymään vapaa-aikanaan kotikyläänsä. Kaupungissa hintataso on alhaisempi, valikoima monipuolisempi ja laatu parempi kuin pienessä kyläkaupassa. Liikkuminen kaupungista kylään on helpottunut kunnostetun päätien ansiosta ja autonomistus on yleistä. Vaikka autojen määrä oli kasvanut viime vuosikymmeninä myös Koivuselässä, puuttuu se edelleen enemmistöltä kotitalouksista. Siksi kaupunkiin päin on vaikea päästä, varsinkaan kun joukkoliikennettä ei ole. Kylän saavutettavuus on tullut kaupungin suunnasta paremmaksi, mutta kyläläisille pääsy kylän ulkopuolelle on edelleen hankalaa.

Kylä vapaa-ajan ympäristöksi

Liikkuvuuden merkityksen kasvu näkyy Koivuselän kylämaisemassa selvimmin osa-aika-asujien määrän lisääntymisenä. Koivuselässä toimiva kylähallinnon virkailija laski kesällä 2014,

että kylässä on 27 ympärivuotisessa käytössä olevaa asuntoa ja 24 kesäasuntoa. Kokonaan tyhjiä asuntoja oli 13. Koivuselän ympäristössä ei ole Suomessa tuttuja järven rannalla erillään olevia kesäasuntoja, sillä datšat sijaitsevat ympärivuotisten asumusten seassa. Yksi syy erillään olevien asuntojen puuttumiseen on kylän teiden vähäisyys ja heikko kunto, toinen syy on niihin kohdistuvan tihutyön pelko.

Omilla kesäasunnoilla käyvien ohella merkittävä kylässä säännöllisesti aikaansa viettävien ryhmä ovat kesälomilla ja viikonloppuisin vakituisten asukkaiden luona vierailevat lapset, lastenlapset ja muut sukulaiset. Kesän 2014 haastatteluaineistoomme kuuluvissa ympäri vuoden asutuissa taloissa asui 64 vakituisen asukkaan lisäksi 56 väliaikaista asukasta, jotka viettivät kylässä vähintään kuukauden vuodessa.

Neuvostoliiton viimeisinä vuosikymmeninä ja erityisesti 1990-luvun murrosaikoina kesäasunnoilla oli merkitystä myös kaupunkilaisten ruokahuollossa. Datšojen puutarhoissa kasvatettiin ruokatarvikkeita talven varalle ja metsästä saatiin marjoja ja sienä. Eräiden tutkimusten mukaan datšojen merkitys on Venäjällä kuitenkin jonkin verran muuttunut toimeentulon parannuttua (Southworth 2006; Nefedova 2012b). Entistä useampi ei enää viljele datšallaan perunaa ja pidä puutarhaa vaan keskittyy rentoutumiseen ja virkistämiseen. Koivuselässä valtaosalla datšojen puutarhoissa viljellään kuitenkin edelleen vähintäänkin perunaa, joskin muutamilla tonteilla kasvatetaan ainoastaan kukkia.

Osa kesäasukkaista on suurimman osan elämästään kylässä asuneita vanhuksia, jotka asuvat nykyään talvet kaupungissa. Osa käyttää suvulta tyhjäksi jäänyttä asuntoa datšana. Yksi tyyppillinen kesäkoivuselkäläinen on 77-vuotias Nina, joka on syntynyt kuuden kilometrin päässä Kodaselän karjalaiskylässä. Sieltä hän muutti 18-vuotiaana Koivuselkään metsätöihin. Hän ehti olla töissä metsätyökeskuksessa 32 vuotta ennen eläkkeelle siirtymistään. Koivuselässä hän on asunut miltei koko ajan miehensä kanssa rakentamassaan talossa. Leskeksi jäätyään hän on kuitenkin asunut talvet piirikeskuksessa Prää-

sässä, mutta kesät edelleen Koivuselän talossaan. Viime vuosina hän ei ole viljellyt puutarhassa muuta kuin perunaa. Lapsetkin saattavat käydä Koivuselässä, mutta eivät viivy pitkään.

Aivan viime vuosina ovat myös ulkopuoliset ostaneet tyhjiksi jääneitä asuntoja datšoiksi. Koivuselkään on rakennettu myös muutama kokonaan uusi loma-asunto. Vanhan asunnon ostajat ovat yleensä tehneet asuntoonsa perusteellisen remontin ja usein rakentaneet sen ympärille korkean aidan. Kesäasunnot ovatkin paremmassa kunnossa kuin vakituisesti asutut asunnot. Työssä olevat ovat yleensä datšallaan kesäloman ajan, eläkeläiset pidempään. Uudet osa-aika-asukkaat ovat enimmäkseen omissa oloissaan eivätkä ole juuri tarvinneet kyläläisten palveluksia edes remonttitoissaan.

Koivuselän tulevaisuuden kannalta erityisen kiinnostavia ovat ulkopuoliset, jotka ovat ostaneet Koivuselästä tyhjäksi jääneen talon tai rakentaneet sinne kokonaan uuden datšan. Yksi tyhjäksi jääneen talon ostaneista on Pitkärannan tehtaalta äskettäin eläkkeelle jäänyt Ivan. Hän on kevästä 2014 lähtien remontoinut taloaan ja se näyttää ulkoapäin aivan uudelta. Heinäkuun lopulla hän oli rakentamassa jo uusia ulkorakennuksia. Tontin ympäri on rakennettu korkea aita ja sen sisäpuolella haukkuu ärhäkkä koira.

Koivujärven rannalta löytyy korkean teräsaidan sisältä kolmen talon muodostama datšayhteisö. Muuta puutarhaa ei ole kuin kukkapenkkejä. Yksi taloista on vanhasta rakennuksesta peruskorjattu ja kaksi on aivan uutta, tyyliltään Koivuselän muista taloista selvästi erottuvia. Talot on rakennuttanut petroskoilainen yrittäjä, joka käyttää vanhaa taloa kesäasuntoon. Yhtä uusista taloista käyttää hänen poikansa perhe. Yksi kylän miehistä on saanut töitä näiden datšojen hoitamisessa ja vartioimisessa. Petroskoilaisyrittäjä on ostanut lähinaapurista kaksi muutakin vanhaa taloa ja teettänyt niissä täydellisen remontin. Yhden niistä hän on myynyt petroskoilaisperheelle kesäasunnoksi, toinen on vielä myynnissä.

Muualta tulleet kesäasukkaat ovat Koivuselässä hyvin tuore ilmiö. Petroskoista on matkaa

vain 150 kilometriä ja viimeistä 13 kilometrin hiekkatieosuutta lukuun ottamatta nykyisin ajetaan erinomaisessa kunnossa olevaa päätietä pitkin. Haastattelimme kesällä 2014 kaikkiaan 16 Koivuselän kesäasukasperhettä ja heistä kymmenellä vakituinen asunto sijaitsi Petroskoissa. Koivuselästä onkin kehittymässä petroskoilaisen kesämökkikylä. Puhdasta datšakylää siitä tuskin kuitenkaan tulee, sillä jonkin verran siellä asunee ihmisiä tulevaisuudessa myös talvella. Juuri se, että kylässä on pysyvää asutusta, houkuttelee monia hankkimaan sieltä kesäasunnon. Tämä ei johdu välttämättä vain asumisen turvallisuudesta, vaan paikalliset asukkaat luovat kylään myös oman ilmapiirinsä. Tästä syystä kylän tulevaisuuden kannalta vaikuttaa erittäin tärkeältä, tullaanko ränsistyneiden talojen tilalle rakennettavat uudet asunnot rakentamaan Koivuselkään vai Vieljärvelle.

Vastaava ulkopuolisten kesäasukkaiden määrän lisääntyminen on havaittu myös muissa Karjalan entisissä metsätyökylissä, jotka Koivuselän tavoin sijaitsevat liikenteellisesti edullisella paikalla. Esimerkiksi Mujejärven piirissä sijaitsevalta Ontajärveltä ovat erityisesti Kostamuksessa asuvat ostaneet tyhjiksi jääneitä asuntoja loma-asunnokseen (Rannikko 2014b). Kostamuksesta on Ontajärvelle matkaa 170 kilometriä, josta muu osuus on asfalttietä paitsi viimeiset 35 kilometriä hiekkatietä. Sen sijaan huonojen hiekkateiden varrella ja pidemmällä sijaitsevasta Repolasta eivät ulkopuoliset ole juurikaan ostaneet kesäasuntoja, vaikka kylä sijaitseekin Ontajärven tavoin järven rannalla luonnonkauniilla paikalla.

Varsinaisia retkeilijöitä ja matkailijoita ei Koivuselän ympäristössä vielä juurikaan liiku. Koivuselkäläisiltä kuitenkin kuulumme pietarilaisesta miesporukasta, joka oli ostanut kymmenen kilometrin päästä Kormeliston autiokylästä talon kalastus-, metsästys- ja marjastusmatkojensa tukikohdaksi. Luonto- ja maaseutumatkailu ovat Venäjän Karjalassa olleet viime vuosina kasvussa, joten ilmiö saattaa tulevaisuudessa pienimuotoisena koskettaa myös Koivuselkää. Kylähallinnon sijaintipaikassa Vieljärvellä ja

sen lähiympäristössä on jo matkailijoita houkuttelevia kohteita, kuten Kinnermäen museokylä ja Karjalan Kielen Kodi.

Liikkuvuus paikallisuuden uudistajana

Koivuselän 1940-luvun lopulla rakennetun kylän väkiluku on nykyisin vain kymmenesosa huippuvuosista. Alun perin metsätyövoiman väliaikaiseksi asuinpaikaksi rakennettu kylä on kuitenkin säilynyt asuttuna, vaikka metsätyöt alkoivat vähetä jo sosialismin aikana ja loppuivat kokonaan metsätalouden siirryttyä toimimaan markkina- ja kilpailutalouden ehdoilla. Asemansa metsäsektorin työnjaossa menettäneeseen kylään on jäänyt etenkin eläkeläisiä. Viime vuosina kylään on hakenut myös kesäasukkaita, joilla ei ole aikaisempia sidoksia kylään. Tänä päivänä kylän elämä liikkuu ja monipaikkaistuu eri tavoin eri väestöryhmien mukana.

Metsätyökylien elinkaari on ollut samantapainen myös toisella puolella rajaa Suomessa, joskaan käänteet eivät ole olleet yhtä rajuja kuin Venäjän Karjalassa. Neuvostomallinen puunkorjuu perustui toisenlaiseen teknologiaan ja työn organisointiin kuin skandinaavinen. Markkinatalouteen siirtymisen jälkeen skandinaavinen puunkorjuuteknologia ja metsätyön organisoinnin malli liikkuvat varsin nopeasti rajan yli Karjalan metsätalouteen. Koivuselässä tämä näkyy selvimmin metsätöiden ulkoistamisena ulkopuolisille urakoitsijoille, jolloin työt loppuivat paikalliselta väestöltä ja siirtyivät muualta tulevalle, liikkuvalla työvoimalla. Tämän kehityksen myötä monesta työikäisestä koivuselkäläisestä on tullut entisessä kotikylässään edelleen kirjoilla olevaa mutta siellä ”näkyvätöntä väestöä”, joka työskentelee ja asuu kaupungissa. Tällaisessa siirtymätilassa oleminen ja siihen liittyvä liikkuminen voi edesauttaa järjestämään arkea joustavasti.

Työn ja asumisen eriytymiseen liittyvä liikkuvuus ja monipaikkaisuus Koivuselässä ovat esimerkkejä useiden metsätyöyhdyskuntien työllisyyden sekä sosioekologisen kestävyiden

ja uudistumisen totuttujen lähtökohtien mur-
tumisesta Luoteis-Venäjällä (ks. Södör 2011).
Venäjän metsäsektorin nykyisissä kilpailuase-
telmissa sovellettavat työmuodot ja tuotannon
järjestäminen eivät enää kytke palkkatyötä ja
asumista yhtä kiinteästi yhdyskuntajärjestelmään
kuin aiemmin. Pienenkin yhdyskunnan eri vä-
estöryhmät liikkuvat eri suuntiin, eri tavoin ja
eri syistä, olipa syynä sitten työn ja asumisen
yhdistäminen tai vapaa-aika.

Kuten Länsi-Euroopan maaseudulla on
myös Koivuselässä tullut hallitsevaksi *mobii-
liin postproduktivismiin* kytkeytyvä liikkuvuus
ja monipaikkaisuus. Kasvava osa asukkaista
on monipaikkaisia liikkujia, jotka asuvat kyl-
lässä vain osan vuotta. Koivuselkä ei ole vain
paikallisten eläkeläisten koko- tai osavuotinen
asuinkylä vaan myös kaupunkilaisten kesäkylä.
Markkinatalouteen siirtyminen on luonut vapaa-
ajan asuntojen markkinat. Kuten Länsi-Euroo-
passakin (ks. Pitkänen 2011: 59) houkuttelevat
myös Venäjän Karjalassa erityisesti vesistöjen
lähellä ja sopivan etäisyyden päässä olevat pai-
kat kesäasunnon ostajia. Ihmisten liikkumista
Venäjän Karjalassa rajoittaa kuitenkin useiden
teiden huono kunto. Siten Koivuselän tapaiset,
kaupunkilaisille suhteellisen helposti saavutetta-
vissa olevat kylät kehittyvät muita helpommin
vapaa-ajan ympäristöksi.

Mobiliteetin lisääntyminen koskee myös
arjen ja palveluiden organisoimista kylien pal-
velutason heikentyessä ja väen vähetessä. Osa
Koivuselän palveluista on muuttunut liikkuviksi,

osa on haettava 50 kilometrin päästä kyläkeskuk-
sesta. Syrjäiset maaseutukylät ovat tulleet entistä
riippuvimmiksi keskuksista ja kaupungeista,
joissa sijaitsevat sekä työpaikat että palvelut.
Vaikka tie on paremmassa kunnossa kuin aikai-
semmin, koivuselkäläisten liikkumista rajoittavat
julkisen liikenteen puuttuminen ja vähäinen
autojen määrä. Kylän sosiaalisten verkostojen
suunta on muuttunut enemmän kaupungista
maaseudulle päin, sillä monet välttämättömät
tarvikkeet ja palvelut liikkuvat lähisukulaisten
mukana kaupungista kylään.

Venäjän Karjalan entisten metsätyökylien
taloudellisten ja sosiaalisten suhteiden kehitys
näyttää sosialismin jälkeisenä aikana selvästi
lähestyneen Länsi-Eurooppaa. Toisenlaisesta
modernista puhuminen ei Karjalan metsäkylien
teknologisen, taloudellisen ja tuotannollisen
elämän osalta ole enää tarkoituksenmukaista.
Rahatalous ja markkinat ovat korvanneet eri-
tyisesti siirtymäkaudella keskeisessä asemassa
ollutta omavarais- ja vaihdantataloutta. Sosiaali-
silla verkostoilla ja varjotaloudella on kuitenkin
edelleen merkitystä arkielämän ylläpidossa.
Toisenlaisesta modernista on siis ainakin jään-
teitä nähtävissä Venäjän Karjalan maaseudulla.
Heinäkuun 2014 kenttätyöjaksoimme jälkeen
ovat elintarvikkeiden hinnat Venäjällä nousseet
roimasti. Mikäli hintojen nousu jatkuu vielä
pitkään, saattaa kotitarvetyön merkitys jälleen
kasvaa maaseudun arjen ylläpitämisessä sekä
sosiaalisten verkostojen rooli maaseudun ja
kaupungin välillä muuttua.

Lähteet

Alanen, Ilkka, Nikula, Jouko, Granberg, Leo & Kopo-
teva, Inna (2003), Monitoimisuutta ja palstavil-
jelyä – maaseudun sopeutuminen kapitalismiin
Venäjän Karjalassa. – *Idäntutkimus* 10:2, 11–17.
Barnes, T.J. & Hayter, R. (2005), No “Greek-Letter
Writing”: Local Models of Resource Econo-

mies. – *Growth and Change* 36:4, 453–470.
Flyvbjerg, Bent (2007), Five Misunderstandings
about Case-Study Research. – *Qualitative Re-
search Practice*. Ed. C. Seale, G. Gobo, J.F. Gu-
brium & D. Silverman. London: Sage, 390–404.
Hakamies, Pekka (2008), The Modernisation of

- the Soviet Karelian Countryside: The Case of Vieljärvi/Vedlozero from the 1920s to the 1960s. – *FF Network* 35, 3–9.
- Halfacree, Keith (1997), Contrasting Roles for the Post-Productivist Countryside. A Postmodern Perspective on Counterurbanisation. – *Contested Countryside Cultures*. Ed. Paul Clokel & Jo Little. London: Routledge, 70–93.
- Ilbery, Brian & Bowler, Ian (1998), From Agricultural Productivism to Post-Productivism. – *The Geography of Rural Change*. Ed. Brian Ilbery. Harlow: Longman, 57–84.
- Kangaspuro, Markku & Smith, Jeremy (ed.) (2006), *Modernisation in Russia since 1900*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Karkinen, Katri (1998), Kotitarvemaatalous ja ruuan hankinta metsätyökylässä. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 140–151.
- Klementjev, Jevgeni (1998), Koivuselkä ja koivuselkäläiset. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 86–103.
- Klementjev, Jevgeni & Kožanov, Aleksandr (1988), *Selskaja sreda i naselenije Karelii 1945–1960 gg*. Leningrad: Nauka.
- Kortelainen, Jarmo & Kotilainen, Juha (2003), Ownership Changes and Transformation of the Russian Pulp and Paper Industry. – *Eurasian Geography and Economics* 44:5, 384–402.
- Kortelainen, Jarmo & Rannikko, Pertti (2015), Positionality Switch: Remapping Resource Communities in Russian Borderlands. – *Economic Geography* 91:1, 59–82.
- Lehtonen, Mikko (2013), Miten tutkia liikkuvaa maailmaa? – *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto*. Toim. Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- Mather, A.S. (2001), Forests of Consumption: Post-productivism, Postmaterialism, and the Postindustrial Forest. – *Environment and Planning C: Government and Policy* 19:2, 249–268.
- Melin, Harri (1996), *Suunnitelman varjossa. Tutkimus yritysjohtajista Neuvostoliitossa ja Venäjällä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Müller, Dieter K. (2004), Second Homes in Sweden: Patterns and Issues. – *Tourism, Mobility and Second Homes: Between Elite Landscape and Common Ground*. Ed. C. Michael Hall & Dieter K. Müller. Clevedon: Channel View, 244–258.
- Müller, Dieter K. & Hall, C. Michael (2003), Second Homes and Regional Population Distribution: On Administrative Practices and Failures in Sweden. – *Espace, Populations, Sociétés* 2003:2, 251–261.
- Myllynen, Anna-Liisa & Saastamoinen, Olli (1995), *Karjalan tasavallan metsätalous*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta.
- Nefedova, Tatjana (2012a), Osnovnyje tendentsii izmenenija sotsialno-ekonomičeskogo prostranstva selskoi Rossii. – *Teorija i sotsialnyje funktsii geografii* 2012:3, 7–22.
- Nefedova, Tatjana (2012b), Gorožane i datši. – *Otšetstvennyje zapiski. Gorodskoi organizm* 2012:3. <http://www.strana-oz.ru/2012/3/gorozhane-i-dachi> (20.4.2015).
- Nikula, Jouko, Granberg, Leo & Alanen, Ilkka (2006), Sovhooseista maatalousyriyksiksi – Venäjän maatalouden tie? – *Kaise Venäjään – suomalaisen Venäjä-tutkimuksen antologia*. Toim. Jouko Nikula. Helsinki: Aleksanteri-instituutti, 189–217.
- Oksa, Jukka (toim.) (1998a), *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- Oksa, Jukka (1998b), Koivuselkä Karjalan metsäkompleksin osana. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 153–165.
- Pietiläinen, Jukka (1998), Moderni, sanomalehti ja Venäjä: Karjalan tasavallan aluelehdistö muutoksessa 1985–1997. Tiedotusopin lisensiaattitutkimus, Tampereen yliopisto.
- Piipponen, Minna (1998), Asuminen Venäjän Karjalan metsätyökylässä. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 125–138.
- Piipponen, Minna (2007), *Metsäsektorin rakenneuudistus 1990-luvun Lähi-Venäjällä: resurssi- ja teollisuusyhteisöjen haasteet*. Helsinki: Kikimora publications.
- Pitkänen, Kati (2011), *Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Pursiainen, Christer (1999), *Venäjän idea, utopia ja missio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rannikko, Pertti (1998), Koivuselän ympäristön vanhojen karjalaiskylien kohtalo. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 73–84.
- Rannikko, Pertti (2014a), Maaseudun näkymätön väestö. – *Maaseudun uusi aika* 22:2, 34–42.
- Rannikko, Pertti (2014b), Sadan asukkaan kylän lumo. – *Karjalan Sanomat* 9.7.2014.
- Southworth, Caleb (2006), The Dacha Debate: Household Agriculture and Labour Markets in Post-Socialist Russia. – *Rural Sociology* 71:3, 451–478.

- Södor, Uuve (2011), *Community Resilience and Wellbeing in Northwest Russian Forestry Settlements*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 408. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Therborn, Göran (2012), *Maaailma. Aloitteijan opas*. Tampere: Vastapaino.
- Urry, John (2000a), *Sociology beyond Societies. Mobilities for Twenty-First Century*. London: Routledge.
- Urry, John (2000b), Mobile Sociology. – *British Journal of Sociology* 51:1, 185–203.
- Varis, Eira (1998a), *Syrjäkylien murros Venäjän Karjalassa ja Unkarissa. Tutkimus postsosialistisen maaseudun restruktuuraatiosta ja resurssiyhdyskuntien selviytymisestä*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.
- Varis, Eira (1998b), Yksityistämisen seuraukset ja arkipäivän selviytyminen transitiossa. – *Koivuselkä – metsätyökylä Venäjän Karjalassa*. Toim. Jukka Oksa. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 105–123.
- Varis, Eira (ed.) (2000), *Transitional Survival Strategies of Peripheral Resource Communities in Hungary and North-Western Russia*. Helsinki: Finnish Institute for Russian and East European Studies.

№7 Pavel Otdelnov